

Izvori kršć. ikonografije su u prvom redu Biblija (kanonske i apokrifne knjige), potom životopisi svetaca i legende te liturgija i liturgijska drama. U kasnom srednjem vijeku, ali i u novom, posebnu su ulogu u oblikovanju i širenju ikonografskih motiva i tema odigrali pučki propovjednici i hodočašća, a brзом širenju istih tema, pa čak i kompozicijskih shema, osobito su pridonijeli »Biblia pauperum« i, poslije, tiskane knjige.

U prvim stoljećima kršćanstva (II – VIII. st.) izbor i način prikazivanja ikonografskih tema na cijelom su kršć. području više-manje jednaki, a razlike su pretežno stilske naravi. Do IV. st., kada je kršćanstvo u Rimskome Carstvu još bilo zabranjeno, prevladavaju simbolične i prikrivene teme; često se posuđuju ant. likovni motivi i simboli ali im se daju kršć. sadržaji. Tako se npr. Hermesu i drugim pastoralnim prikazima daje sadržaj *Dobrog pastira*, alegoriji *Pietas* sadržaj *Marije Orans*, scenama gozbe sadržaj euharistije, scenama iz cirkusa i arene sadržaj mučeništva i pobjede kršćana nad zlom te opravdanje patnje i nada u iskupljenje. Od simbola je posebno čest križ i to isprva kukasti a potom jasniji ali prikriven u ornamentu, zatim riba, paun, palma, jeleni na izvoru i dr. Na sarkofazima iz III. i IV. st. pojavljuju se i brojni narativni prizori, koji više ili manje prikriveno, ali i otvoreno, prikazuju kršć. sadržaje (berba grožđa, biblijske scene). Nakon legaliziranja kršćanstva 313. često se pojavljuje tema *Traditio legis*, kojom se naglašava papina vlast kao Petrova nasljednika. Istodobno se na mozaicima, koji prekrivaju gotovo cijelu unutrašnjost crkava, susreću i teološke, osobito eshatološke i kristološke te poučne teme. U V. i VI. st. ikonografski sadržaji i topografija dosežu svoj vrhunac koji će biti temelj ikonografiji i kasnijih stoljeća, osobito na Istoku. — Na dominantnome mjestu, u kupoli, trijumfalnome luku ili apsidi, nalazi se Krist prikazan kao spasitelj, učitelj, vladar i sudac — *Pantokrator* ili *Maestas Domini*, okružen evanđelistima i prorocima. Odmah iza Krista, obično u apsidi, smještena je Majka Božja, a ispod nje apostoli i crkv. učitelji te sveti ratnici i mučenici. Na plohama ispod kupole prikazuju se ključni događaji iz Kristova života, koji su ujedno i najveći kršć. blagdani, a iza njih prizori iz Staroga zavjeta kao nagovještaji novozavjetnih zbivanja. Na unutrašnjoj stijeni zapadnoga, pročelnoga zida redovito se nalazi

Posljednji sud. Na svodovima i gornjim dijelovima narteksa nižu se prizori iz života Bl. Djevice Marije, a u nižima prizori iz života svetaca i Crkve; među njima je posebno smješten prikaz ktitora. — U VII. i VIII. st., zbog ponekad pretjerana čašćenja slika, na Istoku dolazi do tzv. ikonoklastičkih borbi, koje su trajale više od jednoga stoljeća i u kojima su stradale mnoge umjetnine, a stvaralaštvo zamrlo (na Zapadu stvaralaštvo zamire zbog provale barbara). Ikonoklastičke borbe prestaju 842, kada je konačno dopušteno štovanje slika, ali su isključeni kipovi. Nakon toga ponovno oživljava likovno stvaralaštvo koje se oslanja na ikonografski program prije borbi, ali u pojedinim dijelovima kršćanstva poprima lokalne specifičnosti, tako da više nije jedinstveno.

Do VIII. st. vladaju više-manje jednaki kanoni u prikazivanju kršć. likovnih tema. Ikonografski su sadržaji toga razdoblja sačuvani uglavnom na podnim mozaicima, jer su gotovo sve građevine porušene. Tek ponegdje sačuvani su i na freskama u podzemnim prostorijama grobnica (Salona). Na mozaicima su zastupljeni u prvom redu simbolični prikazi: križ, prikriven ili jasan, riba, paun, palma, kantaros itd., ali se javljaju i razvijenije teme kao što je Dobri pastir (Salona), pa i narativne scene iz Staroga i Novoga zavjeta te *Traditio legis* (dva relikvijara iz Novalje i Puljski relikvijar). Vrhunac razvoja ranokršć. ikonografije u nas označava Eufrazijeva bazilika u Poreču iz VI. st. Budući da bazilika nema kupole, Pantokrator je s apostolima prikazan na plohi iznad trijumfalnoga luka, na prilično skućenu prostoru, dok se na dominantnome mjestu, u konhi apsida nalazi Majka Božja s djetetom Isusom među arhangelima, lokalnim mučenicima i ktitorom. Nakon toga ikonografsko stvaralaštvo zamire na čitavu području, a ponovno oživljava u doba predromanike, odn. romanike. Ikonografija rane predromanike slabo je poznata jer je malo toga sačuvano a pleterno-apstraktna dekoracija oltarnih pregrada još uvijek čeka na ikonografsko i ikonološko objašnjenje. Najstarije ikonografske poruke, uglavnom u priobalnom području, simboličnog su sadržaja, po uzoru na najraniju kršć. ikonografiju, u prvom redu križ, i to ornamentalno (pletarno) izveden, paunovi s kantarosom, palme, grožđe, itd. — U doba rane romanike pojavljuju se prvi figurativni ikonografski prikazi, i to u skulpturi

IKONOSTAS. Križevci, grkokatolička katedrala